

DİJİTAL YORUMBİLİMSEL METİN ÇALIŞMALARINDA MADDESEL NESNELERİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ

DIGITAL TURN OF MATERIAL OBJECTS IN THE TEXTUAL WORKS OF DIGITAL HERMENEUTIC

Dr. Dudu UYSAL

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü,
duysal@sakarya.edu.tr

Sakarya/Türkiye

ORCID: 0000-0002-8298-2153

Özet

21. yüzyılın başlangıcından itibaren bilgisayar ve internet gibi yeni medyaların dijital dönüşümünün geleneksel beşeri bilimler ve yorumbilim üzerinde büyük bir etkisi vardır. Geleneksel beşeri bilimler dijital beşeri bilimler olarak güncellenirken, geleneksel yorumbilim de dijital yorumbilim olarak güncellenir. Edebiyat bilimi ve filoloji gibi disiplinler de dijital edebiyat bilime ve bilgisayar filolojisine dönüşür. Dijital metin çalışmalarından elde edilen bilgiler edebiyat bilimi ve filoloji gibi disiplinlerde önemli bir öge olarak işlev gördüğü için basılı metinler de dijital metinlerle yer değiştirir. Bu noktada basılı metin çalışmalarının nesnelere dijital medya içinde maddesel olmayan nesnelere olarak ortaya çıkar. Basılı ve dijital medyaların maddesel ve maddesel olmayan nesnelere dijital edebiyat bilimi ve bilgisayar filolojisindeki dijital yorumbilimsel metin çalışmaları üzerindeki etkisi bu çalışmanın ana konusu olarak ele alınır. Son olarak da şu sorulara cevaplar aranır: Geleneksel yorumbilim yöntemleri dijital yorumbilim yöntemlerine doğrudan dâhil edilir mi? Ya da dijital yorumbilim yöntemleri geleneksel yorumbilim yöntemlerinden bağımsız olarak dijital medyanın özelliklerine göre belirlenir mi?

Anahtar Kelimeler: Dijital Yorumbilim, Dijital Edebiyat Bilimi, Bilgisayar Filolojisi, Basılı ve Dijital Metin Çalışmaları

Abstract

Since the beginning of the 21st century, the digital turn of new media such as computers and the Internet has significantly impacted the traditional humanities and hermeneutics. When the traditional humanities are updated as the digital humanities, the traditional hermeneutics are also updated as digital. Disciplines such as literary studies and philology turn into digital literary studies and computer philology. Digital texts also replace printed ones because the literary and philological information obtained from digital textual works has a significant function as an essential competence of digital interpretation. At this point, the material objects of the printed textual works appear as immaterial objects of the digital media. The material and non-material impacts of the print media and the digital media on the textual works of digital interpretation in digital literary studies and computer philology are dealt with as the central topic of this work. Finally, answers are searched for these questions:

Are the methods of traditional interpretation directly incorporated into the practices of digital hermeneutics? Or are the forms of digital interpretation determined independently of the methods of traditional hermeneutics according to the properties of digital media?

Keywords: Digital Hermeneutics, Digital Literary Studies, Computer Philology, Printed and Digital Textual Works

1. GİRİŞ

Dijitalleşme ve sanallaşma temelinde ortaya çıkan bilgisayar ve internet gibi yeni medyalar sözlü, yazılı ve basılı kültürlerin neredeyse bütün özelliklerini dönüştürerek dijital ve sanal kültür içerisine aktarılmasına aracılık eder. Fiziksel dünyada içerden dışarıya doğru üretim gerçekleştiren bu kültürler, dijital medya dönüşümüyle birlikte dijital ve sanal kültür olarak bilinen ve dışarıdan içeriye doğru gerçekleşen bir üretimin içerisine dâhil olurlar. Burada fiziksel dünyadan farklı olarak ortaya çıkan yeni dünya modelleri dijital ve sanal dünyalardır. Bu yeni dünyalar aynı zamanda fiziksel dünyanın maddesel nesnelere özelliğinden bağımsızlaşarak kurulan dünyalardır. Bu iki dünya arasında sonradan ortaya çıkacak uyumsuzlukların temeli de böyle bir kopuştan kaynaklanır.

Dijital edebiyat bilimi ve bilgisayar filolojisindeki dijital yorumbilimsel metin çalışmalarının basılı metinlerden farklı olarak nasıl gerçekleştirildiği de tespit edilen bu uyumsuzluklarla ortaya konulacaktır. Bu bağlamda öncelikli olarak maddesel ve maddesel olmayan, insan ve insan olmayan, doğal dil ve yapay dil, tekli medya ve çoklu medya hatta meta-medya, zamana mekâna bağlı olma ve zamandan mekândan bağımsız olma, çevrimiçi ve çevrimdışı, sınırlandırılabilen ve sınırlandırılmayan, statik ve dinamik, etkileşimsel olan ve etkileşimsel olmayan, değişen ve değişmeyen, kapalı ve açık gibi durumlar arasındaki dönüşümlere bağlı olarak ortaya çıkan belirli karşıtlıklar söz konusudur. Basılı olarak yayın yapan medyalara bağlı okuryazarlık ve dijital okuryazarlık, basılı olarak yayınlanan metinler ve dijital metinler, bireysel yazara ait bireysel bilgi üretimi ve kolektife bağlı birlikte üretim ya da işbirliğiyle yapılan ortaklaşa bilgi üretimi, insana özgü yaratıcılık ve makineye özgü yaratıcılık, derinlik ve yüzeysellik, uzun süren ve kısa süren, yavaş olan ve hızlı olan, gerçekleşenin yazıya aktarılması ve yazılanın gerçekleşmesi gibi durumlar arasındaki dönüşümlere bağlı olarak gerçekleşen karşıtlıklardan da söz edilebilir. Bütün bunlara ek olarak basılı metin çalışmalarında yapılandırıcı bir işlev olarak düşünmek, okumak, yazmak, analiz etmek, yorumlamak, derlemek, anlamak, merkezi bir görüş belirlemek, geçerli bir söylem ve anlam üretmek gibi aktivitelerde de ciddi değişiklikler ortaya çıkar.

Fiziksel dünya ve dijital-sanal dünya arasında maddesel nesnelere maddesel olmayan nesnelere dönüşümü temelinde ortaya çıkan bu karşıtlıklar, yeni dünya modelinin önceden bilinen geleneksel, klasik ve eski bilimsel yöntemlerle araştırılmayan, incelenemeyen, yorumlanamayan, analiz edilemeyen ve derlenemeyen yeni, çağdaş ve maddeyi temel almayan dijital ve sanal bir dünya olduğunu gösterir. Beşeri bilimlerin geleneksel olarak yürüttüğü metin çalışmaları bilgisayar ve internet gibi yeni medyalar tarafından üretilen ortamlarda dijital ve sanal metin odaklı bilimsel çalışmalara yönelir. Geleneksel beşeri bilimler, dijital beşeri bilimlere dönüşür. Bu dönüşümler filoloji ve edebiyat bilimi alanlarında yapılan yorumbilimsel metin çalışmalarıyla da yakından ilgilidir çünkü yazının basılı olarak yayımlandığı medyalar tarafından desteklenen edebiyattan dijital medyalar tarafından desteklenen edebiyata dönüş olasıdır.

Ele alınan bu çalışmada öncelikli olarak dijitalleşme ve sanallaşma temelinde ortaya çıkan bilgisayar ve internet gibi yeni medyaların neden olduğu dijital ve sanal medya dönüşümüne bağlı olarak dijital beşeri bilimlerdeki bilimsel metin çalışmalarının dijital yorumbilimsel yöntemlerle yapılmasında maddesel nesnelere dijital dönüşümünün hangi etkilerde bulunduğu sorgulanır. Ayrıca edebiyat bilimi ve filoloji gibi alanlarda yapılan dijital yorumbilimsel metin çalışmalarının maddesel nesnelere dijital dönüşümünden nasıl etkilendiği de araştırmanın soruları arasında yerini alır.

2. EDEBİYAT BİLİMİ VE FİLOLOJİ ALANLARINDA YORUMBİLİMSEL METİN ÇALIŞMALARININ DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ

Bilgisayar ve internet gibi yeni medyalar aracılığıyla gelişme gösteren dijitalleşme ve sanallaşma günümüzde geleneksel ya da klasik olarak adlandırılan beşeri bilimler alanlarında büyük bir medya dönüşümüne neden olur. Bu medya dönüşümü dijital medya dönüşümü olarak adlandırılır. Dijital medya dönüşümü yazının icadı ve onun önce el yazısıyla ve daha sonra da yazılı basın medyalarıyla çoğaltılmasına imkân veren medya dönüşümü kadar temelden gerçekleşen önemli bir medya dönüşümüdür. Bu dönüşümle birlikte kitap baskısı adı altında ele alınamayacak dijital iletişim yapıları da ortaya çıkar ve bu yapılar özellikle de günümüzde hızlı bir şekilde gelişme gösterir (Limpinsel, 2016: 3).

Dijital medya dönüşümüyle birlikte dijital beşeri bilimler ya da dijital insani bilimler (İng. Digital Humanities) ortaya çıkar. Dijital beşeri bilimler, dijital beşeri bilimlerin kendisi kadar eskidir. Dijital beşeri bilimler beşeri bilimlerdeki bilgi işlem, edebi bilgi işlem, beşeri bilimlerin bilgi işlemi, e-beşeri bilimler ve bilgisayar filolojisi olarak farklı şekillerde adlandırılır. Dijital beşeri bilimlerde bilgi biliminin (Alm. Informationswissenschaft) ve beşeri bilimlerin görüşlerine birlikte yer verilir (Gius ve Jacke, 2015:2). İnsanların hayata bakış açısını değiştiren dijitalleşmenin beşeri bilimlerde yürütülen araştırmaların her bir adımını ve bu araştırmaların sonucunda elde edilen bilimsel bilgileri önemli ölçüde etkiler. Dijital beşeri bilimler bilimsel çalışmaların uygulanmasında ve elde edilen bilimsel bilgiyle de bağlantılı olarak düşünme, araştırma ve anlatma evrelerinde dijital altyapıları, dijital araçları ve dijital kaynakları kullanır. Bu durumda dijital bilimsel bilgilerin yapılandırılmasında ve aktarılmasına aktif bir rol üstlenir. Dijital bu noktada bilim alanlarının kendi kendilerini anlamalarına da büyük bir katkı sağlar (Fickers, 2020: 157-158).

Geleneksel beşeri bilimler alanlarında yapılan bilimsel çalışmaların ana birleşenlerinden olan basılı belgeler, dijital çağda gerçekleşen Büyük Veri Devrimiyle (İng. Big Data Revolution) dijital ortama aktarılır. Dijital araştırmacı eski kaynakların kitlesel olarak dijitalleştirilmiş biçimlerini kullanmaya başlar. Basılı olarak yayımlanan belgelerin “az bulunurluk çağından” (İng. Scarcity Age) dijitalleştirilmiş olarak sunulan yazılı, sözlü ve görüntülü her tür belgenin “çok bulunurluk çağına” yani “çokluk çağına” (İng. Age of Abundance) hızlı bir şekilde geçiş yapılır. Bu geçiş dijital araştırmacının bilimsel araştırmalarını çok sayıda kaynakla yapmasına imkân sağlar. Yani bilimsel çalışmalar dijitalleştirilmiş ya da meta-kaynaklarla yapılır. Bilimsel bilginin düşünülmesi ve uygulanması aşamasında aktif olarak kullanılan dijital altyapılar ve araçlar ise çevrimiçi kütüphaneler, çevrimiçi arşiv katalogları, web tabanlı veri grupları, veri işlemede ve temsilde kullanılan yazılım ve donanım gibi arama algoritmaları olarak sıralanabilir. Her yerde olabilen bir durum olan dijital, bilimsel araştırmaların klasik ya da geleneksel biçimini yani aslında çevrimdışı biçimini analog arşivlerden ve kütüphanelerden kopararak yeni ve çevrimiçi ortamlara aktarır. Tükenmez ya da kurşun kalem gibi herhangi bir maddesel nesneyle yapılan metinlerin ya da görüntü kaynaklarının dipnotları, dijital veri birleşenlerinin yorumlanması ya da etiketlenmesi gibi bir yığına dâhil olur. Böyle bir dönüşüm durumu “hibrit yeni normal” olarak adlandırılır. Hibrit yeni normal içerisinde bulunan hem analog hem de dijital araştırmacı bilinen bilimsel yöntem ve standartların yanı sıra yeni teknolojilerle, kavramlarla ve içeriklerle de ilgilenir. Bu durumda araştırmacı geleneksel beşeri bilimler ve bilişim bilimleri ya da veri bilimleri arasında gider gelir. Bir tarafta basılı belgelerle yapılan ve üretilen bilimsel araştırmaların güvenilir, inandırıcı, orijinal, özgün gibi değerler üstelenmesi söz konusudur. Diğer tarafta ise bu değerlerin ve bunlara ek olarak daha birçok değer sorgulanmasına neden olan dijital ortam söz konusudur. Bu iki ortamın arasında kaldığını düşünen araştırmacı ise kendisini gergin hissetmeye başlar (Fickers, 2020: 157-160).

Geleneksel beşeri bilimler metin çalışmalarının neredeyse tamamını yazılı olarak yayın yapan basın medyaları aracılığıyla yapar. Bu bağlamda özellikle de bilimsel metin çalışmaları konusunda geleneksel yorumbilim aktif bir rol üstlenir. Maddesel yaşam alanını araştıran geleneksel yorumbilimin nesnelere de maddeden kaynaklanır.

Geleneksel yorumbilim çalışmalarında insan eylemleri ve toplumsal yapıların arayüzünde bir kez gerçekleşen olaylara yoğunlaşır. Bu tarz yorumbilim çalışmalarının aracına dönüşen dil sayesinde çalışmalardan elde edilen bilgiler yazı diline aktarılır ve yazı burada bilgilerin yaratıcı bir şekilde üretilmesine hizmet eder. Bilgiler yazı dili aracılığıyla metinler içerisinde düzenlenir, metin ağlarına bağlanır ve yayılmaya başlar. Metin çalışmaları burada özel iletişim uygulamaları olarak görülür. Metinler de zamansal ve mekânsal iletişimin yönetici medyaları olarak işlev üstlenir. Metinlerle yapılan çalışma adımları küçük çalışma adımlarıyla yavaş yavaş uzun bir sürede gerçekleşir. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmaları insanlar tarafından öznel düşünce evrelerine bağlı kalınarak yapılır ve bireysel olarak değerlendirilir. Öznel algılamalar, deneyimler ve yorumlardan bir sentez oluşturulur. Öznel olarak deneyimlenen ve yorumlanan bilgi öznenin kendisine has serbest mekânı içerisinde sürekli olarak gelişmeye devam eder. Bu da öznenin bireysel çalışma rutinini gösterir. Okumanın tamamlayıcısı olarak görülen yazma eylemi de kendi içerisinde bir bilgi söylemi geliştirir ve bu söylemin devamına olanak tanır. Yazı yapılandırılmış karışık ifadelerden ve argümanlardan bir metin bütünlüğü üretir ve kendi içerisinde kapalı sonuçların yayınlanmasına aracılık eder. Dilsel ifade yazıyla hem güvence altına alınır hem de genel geçer bir değer kazanır. Yorumbilimsel metin araştırmaları iki farklı okuma stratejileri kullanır. Bunlardan biri süresiz okuma stratejisidir, diğeri de süreli okuma stratejisidir. Gerekli bilgilerin etkin ve etkili bir şekilde kavranmasını sağlayan süresiz okuma stratejileri süreli okuma stratejisinin ilk aşamasıdır. Süreli okuma stratejileri de metin çalışmalarının bütünlüğü bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Anlam metnin bütünlüğüne bağlı olarak okumayla yapılandırılır. Metinle bilişsel bir bağlantı kuran okurun sürekli okuma stratejileriyle anlamı yapılandırabilmesi için bütün dikkatini toplaması, odaklanması ve motive olması gerekir. Bunun için de uzun bir süre ve bilişsel bir çaba gerekir. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmaları bütün bu değerlere sadık kalarak yürütülür (Kuhn ve Hagenoff, 2019: 6-14).

Dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan bilginin ve iletişimin yeni biçimleri geleneksel ya da klasik olarak nitelendirilen yorumbilimde (Alm. Hermeneutik) büyük dönüşümlere neden olur. Böyle bir dönüşüm sürecinde teknoloji ve insan arasında karşılıklı bir etkileşim kurulur. Buna bağlı olarak yazar, eser ve alımlayan arasındaki geleneksel ilişki kullanıcılardan, platformlardan ve içeriklerden oluşan dallı budaklı bir ağa dönüşür (Kunkel, 2021: 814). Dijital beşeri bilim alanlarındaki bütün bu dönüşümler geleneksel ya da klasik olarak bilinen yorumbilimin dijital yorumbilim (Alm. digitale Hermeneutik) olarak güncellenmesine neden olur. Dijitalleşmeyle birlikte dijital beşeri bilimlere yansıyan bu dönüşümler dijital yorumbilime de yansıtılır. Dijital kaynak eleştirisi ve dijital veri eleştirisi dijital yorumbilimde büyük bir öneme sahiptir. Bu tarz eleştiriler, dijital beşeri bilimlerin bilgi arama, analiz etme, yorumlama, yeni bir bilimsel bilgi sunma gibi bütün çalışma ve araştırma evreleriyle ilişkilendirilir (Fickers, 2020: 158).

Edebiyat bilimi içerisinde dijital beşeri bilimlerin kullanılması bilgisayar filolojisi (Alm. Computerphilologie) olarak da adlandırılır. Bilgisayar burada edebiyat bilimsel çalışmalar için bir araç olarak kullanılır ama bilgisayardan metinleri anlaması, kendisine has soruları otomatik olarak oluşturması ve cevaplama beklenmez. Bilgisayarın edebiyat bilimsel bir araç olarak kullanılması metinlerdeki yüzeyleri özdeşleştirmek ve hesaplamak için kullanılması anlamına gelir. Bu tür yüzeysel olaylar kelime yoğunluğu ve dağılımı ile ilgilidir. Bu duruma dijital metin ağı yani büyük ve yapılandırılmış metin dizisi her zaman bir temel oluşturur. Bilgisayar tarafından desteklenen analizlerin işlevleri ve avantajları edebiyat bilimsel hipotezlerin deneysel olarak doğrulanması olarak görülür. Bilgisayar tarafından desteklenen bu analizlerin avantajı ise hızlı olmasıdır ve bu hızla amaca kolaylıkla ulaşılabilir (Limpinsel, 2016: 4-5).

Edebi çalışmaların yorumbilimsel olarak anlaşılmasını sağlayan bu tarz analizler dijital yorumbilimle yakından ilişkilidir. Dijital edebiyat bilimdeki (Alm. digitale Literaturwissenschaft) teknik yenilikler ilk olarak yorumcuların edebi metinlerle bilgisayar aracılığıyla ilgilenmesine imkân verir. Bilgisayar dijital kaynak olarak kullanılır ve dijital yorumbilim de edebi metinlerle burada karşılaşır.

Anlamak ve yorumlamak gibi geleneksel yorumbilim kavramları dijital edebiyat biliminde biçimlendirme (Alm. modellieren) kavramına dönüşür. Geleneksel yorumbilimde anlamak ve yorumlamak zamansal olarak ayırt edilebilen eylemlerdir. Bu bağlamda yorum öncelikli olarak olayı betimler ve bunun sonucu olarak da yorumbilimsel çalışmanın amacı olan anlama gerçekleşir. Dijital edebiyat biliminde merkezi bir aktivite olarak görülen biçimlendirme filolojik, istatistiksel, bilişimsel ve teknik düşünceleri kapsar. Dijital edebiyat biliminde yorumlama, biçimlendirme ve anlama arasında teker teker çalışma adımları olarak ayırım yapılır. Bilgisayarda edebi metinlerin analizi yapılırken, metinlerin okunması ve biçimlendirilmesi arasında üretici bir karşılıklı etkileşim yoktur. Geleneksel yorumbilimin ve dijital yorumbilimin burada karşı karşıya getirilmesi amaçlanmaz. Dijital edebiyat biliminde yorumbilimin işlevinin belirlenmesi için duruma uygun olarak edebi metin analizlerinde eğriler, ağlar ve dendogramlar (hiyerarşik kümeleme) kullanılır. Burada görsel metaforlar kullanılarak yorum yönteminin görselleştirilmesi sağlanır. Metin yüzeysel olarak analiz edilir. Bu bağlamda cümle analizleri, uyum analizleri ve kelime yoğunluğuyla ilgili stilistik karşılaştırmalar yapılabilir. Dijital edebiyat biliminin görselleştirilmesinde nesnel söz konusudur. Bu nesnel yorumbilimsel yorum çalışmalarının ara sonucu olarak ortaya çıkar ve ilk girişte incelenen edebi eserlerle ilgili olarak tekrardan bir şeyler söylenmesi için yoruma ihtiyaç duyulur. İstatistiksel inceleme yönteminde kullanılan incelemeler, dipnotlar ve görselleştirmeler dijital yorumbilim için edebi bir talep oluşturmaz. Edebi metin ve yoruma dayalı ara ürün arasında gidip gelmeler, yöntemlerin sayısının giderek daha fazla artmasına neden olur. Dijital edebiyat bilime has yöntemler ilerlemelerin ve içeriklerin ucunun açık olduğunu gösterir. Bilgisayar burada sadece bir medya değil kuram, yöntem ve konu arasındaki karşılıklı etkileşimlerin de serbest bir oyunudur. Bu nedenle dijital edebiyat bilim içerisinde bunlarla ilgili somut sorular sorulmaz. Böyle bir serbest oyun biçimsel olarak açıklığı da ortaya çıkarır. Bu tür açıklıklar metin analizlerinin bilgisayar tarafından desteklendiğini açıkça gösterir. Edebi metinlerin bilgisayar tarafından desteklenerek incelenmesi, bu metinlerin daha bilgili bir şekilde yeniden okunmasını teşvik eder ve bakışlar daha önce fark edilmeyen olgulara yönelmeye başlar (Kunkel, 2021: 813-819).

Bilgisayar ve internet gibi yeni medyalar ilk olarak ortaya çıktıklarında, insanlar bu yeni medyalara kolaylıkla erişim sağlayamaz ve bu durumda dijital belgelerin gelişimi de basılı belgelerle aynı kaderi paylaşır. Ama teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde birbirini takip etmesinin sonucu olarak insanlar bilgisayar ve internet gibi yeni medyalara kolaylıkla erişim sağlamaya başlar. Bu gelişimin sonucu olarak dijital okuryazarlık oranında büyük bir artış gözlemlenir (Simanowski, 2005: 204-205, 210). Geleneksel beşeri bilimler alanlarında yapılan bilimsel çalışmalarda basılı metin ana bir öge olarak görüldüğü için bu metinlerin okunması ve yazılması oldukça önemlidir. Bu durumu dijital okuryazarlıkla temelden değiştiren dijital medya dönüşümü filoloji alanında da önemli değişikliklere neden olur. Dijital medya dönüşümü insan hafızasına yazılı olarak kaydedilen, bağlamları açıklayan ve tanıyan bir sanat olarak görülen filolojinin yöntemine karşı bir meydan okuma olarak görülür. Yaklaşım olarak algılama, değerlendirme ve düşünmeyi temel alan filoloji bu sayede çok fazla sayıda geleneksel metinlerin araştırılmasına imkân verir ve bunu yapabilmeyi bir başarı olarak değerlendirir. Filoloji alanında yapılan çalışmaların uygulanmasında basılı kitaplar önemli bir işleve sahiptir. Basılı kitapta belirli bir çerçeve içerisinde çok farklı şeyler metinleştirilebilir. Bu şekilde oluşturulan metinlerin kendisine has bir anlamı ve söylemi vardır. Dijital metinler ise basılı kitaplar için uygun görülmez (Limpinsel, 2016: 4-6).

Filoloji kavramı dijital beşeri bilimler için birleştirici bir özelliğe sahiptir. Çünkü dijital medyalarda sadece metinler değil, internete özgü metinler, resim ve ses gibi bağlantılar, bağlantı ve çalışma evrelerini yapılandıran yazılımlar ve grafiksel kullanıcı arayüzleri ortaya çıkar. Bu durumda beşeri bilimlerin ana ögesi olarak görülen basılı kitabın yerini dijital beşeri bilimlerde yüzeyler yani grafiksel kullanıcı arayüzleri alır. Bu kullanıcı arayüzleri yazılım ile bağlantılıdır. Bu yazılımlar aracılığıyla dijital olarak temsil edilen içerikler üretilir. Bütün bunlar dijital beşeri bilimler alanında ele alınan metinlerin aslında geleneksel beşeri bilimler alanındaki metin kategorisine uymadığını gösterir (Limpinsel, 2016: 13-14).

Yazılı olarak yayın yapan basın medyalarının geleneksel yöntemleriyle oluşturulan belgeler, geleneksel beşeri bilimler alanlarından olan edebiyat bilimin ve filolojinin geleneksel yorumbilimsel yöntemlerle yapılan metin çalışmalarının değerli bir bilimsel bilgi kaynağıdır. Metin çalışmalarını kendine has yöntemlerle yürüten geleneksel yorumbilim, mevcut yöntemlerini basılı olarak yayın yapan medyaların özelliklerine göre belirler. Bu yöntemlerle yapılan metin çalışmaları dijital ve sanal medyaların meydan okumalarına karşı güçlü bir şekilde ayakta kaldığı sürece varlığını devam ettirir.

Dijital ve sanal olarak yayın yapan medyaların yeni yöntemleriyle oluşturulan dijital ve sanal belgelerin dijital beşeri bilimler alanlarından olan dijital edebiyat bilimin ve bilgisayar filolojisinin dijital yorumbilimsel yöntemlerle yapılan metin çalışmalarının değerli bir bilimsel bilgi kaynağı olup olmadığı hala önemli bir tartışma konusudur. Bu tartışmayı biraz olsun açıklığa kavuşturmak ise dijital yorumbilim yöntemlerinin sadece dijital ve sanal olarak yayın yapan medyaların özelliklerine göre belirlenmesiyle mümkündür. Hızlı bir şekilde gelişme gösteren dijital ve sanal teknolojiler de dijital yorumbilim yöntemlerinin her zaman güncellenerek belirlenebileceğinin açık bir kanıtı niteliğindedir. Dijital ve sanal metin çalışmaları konusunda dijital yorumbilimsel yorumlamaya ve anlamaya zarar veren durumlar söz konusudur. Bunun en önemli nedeni de dijital ve sanal metin çalışmalarının hala geleneksel yorumbilimsel yöntemlerle anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmasıdır. Bu çalışmanın ana amacı olarak ele alınan maddesel nesnelerin dijital ve sanal medya dönüşümüyle çözülmeye uğraması dijital edebiyat bilimi ve bilgisayar filolojisi alanlarında yapılan yorumbilimsel metin çalışmalarının geleneksel yorumbilimsel yöntemlerle yapılamayacağını çok net bir şekilde göstermektedir. Çünkü geleneksel yorumbilimin ana ögesi olan basılı metinler, dijital yorumbilimin ana ögesi olarak ele alınan dijital ve sanal metinlere karşılıklı olarak uyum sağlayamaz.

3. BASILI METİNLERDEN DİJİTAL METİNLERE DOĞRU YÖNELEN YORUMBİLİMSEL METİN ÇALIŞMALARININ MADDESEL OLMAYAN DÖNÜŞÜMÜ

Basın medyalarıyla yazılı olarak oluşturulan edebiyatın temel öğeleri olan harflerin, kelimelerin, cümlelerin ve metinlerin kullanımı geleneksel ve klasik bir durum olarak değerlendirilir. Bunların her birinin basılı edebiyat içerisinde dilbilimsel değerleri vardır. Dijital edebiyat da bu basılı geleneğin yerini almak için harflerin, kelimelerin, cümlelerin ve metinlerin ötesine geçmeye çalışır. Bunun sonucu olarak yazma da metin yazma sınırlarının ötesinde gerçekleşmeye başlar. Dijital edebiyat basılı edebiyatın yukarıda bahsedilen düzenli yapısının sınırlarını aşmak ve ondan daha fazlası olmak için dijital teknolojileri kullanır. Dijital medya içerisindeki edebiyat, dijital öge olarak harfleri kullanmaya kalkışır, dijital edebiyat olamayacağını ve dijital edebiyatın özelliklerini kullanamayacağı düşünülür. Dijital edebiyat çalışmaları navigasyon, etkileşim, uygulama ve çoklu medya gibi metnin dilbilimsel olmayan biçimlerini hesaba kattığı için dijitalliğin dilbilimsel katmanlarının sınırlarını aşar. Bu biçimlerle somut nesnenin gelişimindeki medyal özellikler vurgulandığı için burada edebiyatla ilgili bir tanımlama yapmanın söz konusu olmadığı ifade edilir. Bu bağlamda dijital edebiyat yola dijital hesaplamayı temel alarak başlar. Dijital hesaplama masaüstü bilgisayarlar, dizüstü bilgisayarlar, cep telefonları, sunucular, oyun konsolları, etkileşimsel ortam yöneticileri ya da bizi çevreleyen diğer bilgisayarlardan herhangi birisi tarafından uygulanır (Simanowski, 2010: 15-19).

Dijitalleşme ve sanallaşma temelinde ortaya çıkan bilgisayar ve internet gibi yeni medyaların edebiyatla olan ilişkisinde kod alfabenin yerini alır. Makine dili de insan dilinin yerini alır. Burada insan dili doğal dil olarak kabul edilirken, makine dili de yapay dil olarak kabul edilir. Dilbilgisinin yerine harflerle gösterilmeyen bir kod geçtiği için yazı, bilgisayarda yazı olarak işlenmemeye başlar (Cramer, 2001: 2 , Cramer, 2000: 5). Her şeyi hareket ettirebilen, değiştirebilen ve düzenleyebilen bilgisayar kodu bilgisayarın arka dünyasında bulunan her iki yöne de kolaylıkla çevrilebilen açık bir dildir. Bilgisayar koduyla karşılaştırıldığında insan dili ise her iki yöne de çevrilemeyen kapalı bir dildir. İnsan dili sadece insanların eylemlerine çevrilir (Suter ve Bauer, 2016: 72-73).

Bilgisayarın üzerinde çalıştığı makine dili insan dili kadar karışık değildir. Makine dilinin de insanın dilinin de alfabeti değiştirilebilir. Metin alfabetik gösterenin hesaplanabilir ölçüsü olarak tanımlanırsa, makine kodunun dizisi ve insanın yazdığı yazı için geçerli olan bir tanımlama olur. Ama cümle bilgisi ve anlam bilgisi ele alındığında makine kodu ve insanın yazdığı yazı birbiriyle yer değiştiremez. Makine dili biçimsel bir dildir ve edebiyatın biçimsel bir dille ilişkisi yoktur (Cramer, 2001:3 , Cramer, 2000: 5). Dijital edebiyat, yaratıcı bir ifadenin eyleminden ziyade teknolojinin bir nesnesi olarak anlaşılır (Simanowski, 2010: 19).

Bilgisayarın program kodunun içerisinde yazılı olan şeyin gerçekten gerçekleştiğinden söz edilir. Bu durum da bilgisayar kodunun gücü ve performansı ile ilişkilendirilir. Kod içerisinde verilen bir emir makineyle okunabilen kod satırlarına, program diline ve yazısına dönüşür. Bilgisayar kodunun etkisinin kuvvetli olması, onun aynı zamanda performansını da gösterir. Bilgisayar kodu aktif bir şekilde etki göstermeye başlar. Kod burada bir hareketlendirme sistemidir çünkü kodlanan bir performans vardır. Yazılımın yüzey üzerinde etkilerinin görülmesi, yüzeylerin altında bulunan bir performans (uygulamaya) dikkati çeker (Arns, 2001: 2-3).

Geleneksel edebiyat olarak da adlandırılan basılı edebiyat uyumu, kelimelerdeki özdeşliği ya da benzer tekrarları temsil eder. Dijital edebiyatta ise özdeş ya da benzer animasyonların tekrarı harekete geçirilir. Dijital edebiyat görsel ya da performansa dayalı olan gösterge bilimsel sistemleri içine alır (Simanowski, 2010: 23-24). Buna bağlı olarak da gösterge bilimsel yeni anlatım ve etkileşim biçimleri kullanılır. Bu yeni anlatım biçimleri de insanların algısını ve eylemini temelden değiştirmeyi amaçlar (Heibach, 2001: 32, 37). Programlamaya dayanan sahneleme her zaman ürüne ya da algılamaya yönelik performansı gösterir (Lichtenstein, 2016: 66).

Dijital beşeri bilimlerin önemini en temelde bulunan bilgisayar kodunun aktif performanslarıyla giderek daha fazla artırmaya başlayan dijitalleşme, dönüşümlü olarak kendi kendisine de etkide bulunur. Filoloji ve edebiyat bilim gibi geleneksel beşeri bilimlerdeki araştırmaların gerçekleştirilmesinde metin çalışmaları da dijitalleşmenin etkisi altında değişmeye başlar. Öncelikle metin çalışması, teknik medyalar üzerinde iletişimsel bir evre olarak gerçekleşir. Teknik medyaların oluşturulmasıyla okuma ve yazma olanakları belirlenir. Bunlar yazılı olarak kodlanan bilgilerin algılanmasını ve işlenmesini etkiler. Dijitalleşme sürecinde göstergelerin kodlanması maddesel nesnelerin tamamını çözülmeye uğratar. Dijital okuma ve yazma medyalarının ortaya çıkmasıyla dijital metinler dijital okuma ve yazma uygulamalarında insan tarafından okunabilir verilerin geçici göstergelerine dönüşür. Dijitalleşme sürecinde dijital metinlerin kendilerine has oluşturulma düzenleri ortaya çıkar. Dijital metinler sosyal ağlarda dijital kısa metinler olarak görülür. Uzun metinler ise buralarda nadiren oluşturulur. Bir de dijital uzun metinler dijital medya içerisindeki basılı kitapların, dergilerin ve gazetelerin taklidi olarak ortaya çıkar çünkü dijital medyalar basın yayın medyalarını taklit eder. Aynı zamanda uzun metinler dijital ve ağa bağlı metinler olarak da düzenlenir. Dijital metinleri oluşturma düzeni ile ilgili herhangi bir standart yoktur çünkü somut ihtiyaçlardan bağımsız olarak işleme alınırlar. Dijital metinler dijital medyaların özelliklerine göre düzenlenir. Dijital medyalar bunun için dinamik bir ortam sunar. Veriler ve veri gösterimi dijital olarak birbirinden ayrılır. Metin gösterimi ve metin girişi de iki düzlem olarak birbirinden ayrılır. Metin yüzeyleri ve kullanıcı arayüzleri (yazılım yüzeyi) içeriğe girişi ve metnin nesnesiyle olan özel etkileşimini belirler. Dijital metinler dijital kodlamayla oluşturulan yazı, resim, hareketli imge, animasyon, üç boyutlu görselleştirme ve görsel işitsellik gibi farklı iletişim kanallarının farklı kombinasyonları içerisinde kullanılır. Dijital metinlerin düzenlenmesi yazı tarafından kodlanan mono-medya metinlerinden, kodlanmış çoklu medyanın kapsamlı metinlerine kadar uzanır. Dijital metinler maddesel ve sürekli olan bir temsil değildir. Dijital metinler daha çok göstergelerin maddesel olmayan süreksiz ve geçici gösterimidir. Yayıncılıkla ilgili düzenlemeler de otomatikleştirilerek bu duruma uydurulur. Belirli ve sabit bir yayıncılıktan bireysel yayıncılığa geçilir. Dijital metinlerin yayınlanmasında görsel olarak kodlanan bilgiler düzenlenir. Dijital metinler içerisinde bilgiler veri olarak bağımsız bir bütünlük içerisinde sunulur.

Böyle bir bütünlük içerisinde bilgiler geri çağrılabilir ve gösterilebilir. Dijital metinlerin oluşturulması birbirine bağlı içeriklerden birbirinden bağımsız olarak geri çağrılabilen içeriklere ulaşır. Dijital kodlamanın açık olması sürekli olarak devam eden bir gelişmeye imkân verir. Dijital metinler maddesel nesnelere oluşturulan metinlerle karşılaştırıldığında farklı seçeneklerle değişken bir şekilde düzenlenir. Bu metinler, dijital sunum ortamlarının sunduğu olanaklarla kendisini gösterir. Metinlerarası ağlara ve sosyal etkileşim ağlarına bağlı kalırlar. Ağa bağlanarak tekilden çoğula ulaşırlar. Dijital metinlerin düzenlenmesiyle birlikte az sayıdaki olay örgüsünden çok sayıdaki olay örgüsüne erişim sağlanır. Metnin maddesel nesnelere üretilmesinde üç boyutlu düzenleme olanakları yoktur. Dijital metinlerde ise navigasyon olanakları vardır. Sahip oldukları bu olanaklar sayesinde tek boyutluluktan çok boyutluluğa geçen bir durumu, sürekli devam eden bir durumdan gizli bir bütünlük gösterme durumunu, sıralı olarak devam eden durumdan seçimden bağımsız ulaşılabilirlik durumunu elde ederler (Kuhn ve Hagenoff, 2019: 1-6).

Dijital medya içerisinde geleneksel olarak bilinen bütün kalıplarından sıyrılan dijital metin internette kitlesel olarak sunulur ve kolaylıkla erişilebilir duruma gelir. Metinlerin bu şekilde kolay erişilebilir olması veri akışını ortaya çıkartır. Böyle bir veri akışı içerisinde çok fazla materyal sunulduğu için kanonun bağlantıları sınırlandırma yetisini kaybettiği çok fazla sayıda metinlerden söz edilebilir. Bu sayıca fazla metinlerin içerisinde belirli yerleri ortaya çıkarmak ve yönlendirme yapmak giderek daha da zorlaşır. Kanonun bağlantıları sınırlandırabilirdiği basılı kitap içerisinde ise verilen bilginin bağlamlarını tanımak ve bulmak oldukça kolaydır. Buna bağlı olarak basılı kitap içerisinde anlam da kolayca belirlenebildiği için özgün bir durumdan söz edilebilir ve internetteki gibi sürekli değişen ve dönüşen çoklu bağlamlarda anlam belirlenemediğinde bu tarz bir özgünlük isteğe bağlı herhangi bir şeye dönüşür. Dijital ortamlarda metin konusunda özel ve orijinal bir yer belirleme mümkün değildir. Buralarda metin konusunda büyük bir metin yığımindan söz edildiği için sadece örnek yapılar söz konusudur (Limpinsel, 2016: 6-7, 13-14).

Dijital medya ortamlarında zorunlu olarak sınırlandırılmış bir düzenleme yoktur. Metnin dijital olarak düzenlenmesi de sezgisel olarak kullanılabilirliğine bağlıdır. Dijital beşeri bilimlerin araştırma çalışmalarının ana öğelerinden olan dijital metin düzenlemelerinde kaynak ve metin ağları dijital olarak üretilir, bilginin yorumlanması ve yeniden düzenlenmesi dijital olarak yapılır, bilgi dijital olarak anlatılır ve sahnelenir. Metin çalışmasının dijital olarak yapılması durumunda metin yığınlarının araştırmacılar tarafından derinlikli okunması ve anlaşılması oldukça zordur. Çünkü araştırmacıların bilişsel kapasiteleri ve yetileri bu konuda oldukça sınırlıdır. Burada onların okuma hızları da sınırlı kalır. Sonuç olarak araştırmacıya özgü bu sınırlandırmalar dijital teknolojilerin üstesinden gelemez. Dijitalleşme aynı zamanda araştırmacının mekândan bağımsız olarak kaynaklara hızlı bir şekilde erişebilmesine de olanak verir. Kaynaklar dijital olarak özdeşleştirilir, bir araya getirilir ve buna bağlı olarak da açıklamalar yapılır. Bütün bunlar etkili arama ve yapılandırma araçlarıyla dijital olarak düzenlenir, hızlandırılır ve dönüştürülür. Bu durumda kaynaklar ve kaynaklara yönelik söylemsel ifadelerin sayısı giderek daha fazla artar. Bu artış araştıran öznenin bilişsel bilgi işleme kapasitesini aşar çünkü öznenin burada çok sayıda metni kısa bir süre içinde okuması gerekir. Özne burada sürekli okumalar yapamadığı için süreksiz okumalarda artış yaşanır. Bu da metni anlamayı zorlaştırdığı için yorumbilimsel anlamaya zarar verir (Kuhn & Hagenoff, 2019: 1-6).

Geleneksel bir medya ürünü olan basılı kitap içerisinde bilginin dinamiğinin soyut bir özellik olduğu her zaman gizlenmeye çalışılır. Basılı kitabın maddesinden dolayı içerisinde bulunan bilgi güvenilir, elde edilebilir, gerekçelendirilebilir, değiştirilemez, nesnel ve gerçek olarak görülür. Bu durumda basılı kitap bir eser olarak oldukça ikna edicidir. Böyle bir eser bitmiş, mükemmel ve değiştirilemez olmalıdır. Sayıca fazla olan dijital metinler ise bilgi aşırılığından dolayı değiştirilebilir ve görecelendirilebilir bir durumdadır. Ayrıca bu metinlere eklemelerde de bulunulabilir. Bu bağlamda herkes dijital ortamlarda ucu açık olan metinlere dâhil olabilir. Burada metin ve bilgi üretimine herkes tarafından katkı sağlanır.

Bu şekilde açık tutulan metinler tarihsel olarak yeni bir durumdur çünkü günümüze kadar geçerli olan yönetici medyaların metinlere girişi ve metin üretimine katılma imkânı her zaman dışarıdan sağlanmıştır. Bu yüzden basılı kitap olarak yapılan yayınlar hiçbir şekilde açık tutulmaz. Değiştirilmiş bilgi, basılı kitap gibi geleneksel medya araçlarıyla yayınlanmadığı için dijital ortamda kolaylıkla kaybolabilecek durumdadır. Dijital ortamda yayınlanan bilgiler basılı kitap için hazırlanan bilgi gibi yıllarca olgunlaşması beklenmez aksine hemen şu anda ortaya çıkarak ve ortadan kaybolarak sürekli bir değişim döngüsü gösterir. Dijital bilginin kaydedilme özelliği eş zamanlı olarak ortaya çıkma ve ortadan kaybolmadır. Basılı kitap içerisinde geleneksel gerçek bir kaynak olarak görülen bilgi ise genel bir kaynak olarak kalır. Basılı kitapta bilgi üretimi bilinçli bir şekilde gerçekleşir. Düşünce, derinlik ve entelektüellik gibi kavramlar burada ortaya çıkar. Bunlar belirli nitelik standartlarını ve belirli bir söylemi gösterir. Dijital ortamlarda ise bilgi üretimi görünür bir şekilde gerçekleşir. Burada ise derinlikten ziyade yüzeysellik ön plandadır. Estetik ölçüler belirleme ve odaklanabilme gibi durumlar ortadan kaybolur (Limpinsel, 2016: 8-9).

Basılı kitapların düzenlenmesi sürecinde bilgi bireysel olarak yapılandırılırken, dijital metinlerin düzenlenmesinde veriler meta-veriler şeklinde iş birliğine dayalı olarak yapılandırılır. Bu durum dijital metin çalışmasının niteliğini tartışmalı bir hale sokar. Basılı kitabın düzenlenmesine sürekli okuma evreleri ve bu okuma evrelerine tamamlayıcı bir şekilde eşlik eden yazma evreleri yardımcı olur. Bilginin ve yorumun basılı kitap içerisinde yaratıcı bir şekilde genişlemesi bu şekilde gerçekleşir. Dijital metinlerin düzenlenmesinde ise süreksiz okuma evrelerinden ve buna bağlı olarak da tamamlayıcı olmayan ucu açık bir yazma evresinden söz edilebilir. Bu durumda bilginin ve yorumun genişlemesine yardım eden yaratıcı nitelik sorgulanır. Dijital medya düzenlemeleriyle birlikte süreksiz bilgi arama durumu hızlandırılır ve buna bağlı olarak da fragman ve dinamik algılama verileri ortaya çıkar. Basılı kitaptaki derinlikli anlamın bütünlüçlüğü de bu şekilde yok olur. Basılı kitaptaki gibi odaklanılan, yavaş ve bilinçli okumaya dijital metinlerin okunması sırasında rastlanmaz. Basılı kitaplarda sürekli okuma stratejileri dikkatin dağılmasıyla mümkündür. Dijital metinlerde ise bunlar dikkat dağınıklığına ya da dikkat eksikliğine neden olduğu için süreksiz okuma stratejileri ön plandadır. Dijital medya içindeki anlatım biçimlerinin sayıca fazla olması uzun süreli okumalar için uygun değildir. Yazının görselleştirilmesi de bilişsel evreleri rahatsız ettiği için dijital metinler içerisinde uzun süreli okumalar gerçekleştirilemez. Dijital medya içerisindeki metin düzenlemelerinde somut ve derin bir anlam aranmaz çünkü bu metinler basılı kitabın maddesel nesnelere, sürekli okuma stratejilerinden ve uzun süren estetik yazma evrelerinden kopuktur (Kuhn ve Hagenoff, 2019: 19-22).

Basılı edebiyatın orijinal ve özgün metinlerinin çoğu dijital ortamlarda sürekli olarak gerçekleşen değişime ve dönüşüme ayak uyduramaz ve böyle bir durumda kaçınılması imkânsız olan medyalararası değer kaybından söz edilebilir. Bunun nedeni teknolojik gelişmelerin geriye dönülemez bir şekilde sürekli ilerleyerek değişim göstermesidir. Bu noktada dijital edebiyatın uzun yıllar boyunca nasıl korunacağı sorusu sorulur. Dijital edebiyatın korunması için eski yazılımların ve eski bilgisayarların korunması, eski yazılımların çalıştırılması, eski yazılımları çalıştırmak için (yeni sistemler aracılığıyla) eski sistemlerin simülasyonu, eski yazılımların yeni sistemlere tamamen adapte edilmesi, gelecekte bir gün yeniden üretme imkânı elde etmek için derinlemesine belgelendirilmesi gerekli görülür. Ama bunların çoğuna erişim sağlamak oldukça zordur ve kullanıcı dostu olarak görülmezler. Bir bütün olarak ele alınan sistem, büyük ölçüde zamanın ötesinde değişiklikler gösterdiği için sürekli olarak güncellemeye ihtiyaç duyar. Eski yazılımlara ulaşmak için yapılan çok seviyeli güncellemelerin tekrarlanmasıyla birlikte bir güncelleme döngüsü ortaya çıkar (Simanowski, 2005: 204-205, 210). Sonuç olarak dijital medyalar verilerini sadece zamana göre yeniden belirlemeyi devam ettirir ve bu nedenle de zamana ayak uyduramayan farklı gösterge sistemleri içerisinde bulunan veriler her zaman bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalır (Limpinsel, 2016: 13).

Basılı kitabın durumunda, dijital metinlerdeki gibi bağımsız hareket etmek mümkün değildir. Kitap baskısı sırasında ciltleme, kapağın renkleri, yazı biçimi gibi değişiklikler yapılır ve bu değişiklikler zaman aşırı devam eder. Bazı durumlarda da imgeler eklenir ama onlar da kitabın sunumu süresince değişmeden kalır. Bu tarz biçimler her zaman ya kâğıt ya da kâğıda benzer herhangi bir yüzey üzerinde bulunur. Dijital metinler ise tamamlanmamış çalışmalar olduğu için her zaman tekrarlanan bir döngü içerisinde bulunur çünkü okur, çalışma ve medya arasındaki ilişki basılı kitaptakinden daha bağımsız gerçekleşir. Sonuç olarak kaynağını dijital metinlerden alan dijital edebiyat çalışmalarının korunabilmesi için yazılımın ve bu yazılımda yazılan parçaların ortaya çıkan her yeni sisteme adapte edilmesi gerekir. Bunun için de güncellemeler gereklidir. Ama kazanç odaklı bakıldığı için bu güncellemeler bazen yapılmayabilir (Simanowski, 2005: 210-211).

Dijital meta-kaynakların geçmişe doğru izleri sürüldüğünde elektronik veri taşıyıcılarının ve formatlarının da geçmişi araştırılır. Bir tarafta dijital nesnelerin yığını bulunur, diğer tarafta da yazılım ve donanım ortamları vardır. Her iki tarafın da iç içe geçmesiyle birlikte dijital nesnelerin geçerliliğinin korunduğu düşünülür. Bu sayede dijital nesneler kolaylıkla kaydedilebilir, gösterilebilir, analiz edilebilir ve tekrardan kullanılabilir. Bunlara ek olarak bilimsel metin çalışmaları da gelişme gösterir. Geçmişten gelen basılı metin kaynaklarının özgünlükleri onların gerçekliklerinin, doğruluklarının ve esaslarının evre evre incelenmesiyle belirlenir. Dijital ortamlardaki veri kaynaklarının özgünlükleri ise verilerin bütünlüğünün incelenmesiyle belirlenir ve buralarda verilerin bütünlüğü sağlayan şey bilgi tekniğidir. Anlam açısından doğruluk ise yazılan bilgisayar kodlarının makine diline derlenmesi sırasında herhangi bir kaybın olmamasına bağlıdır. Ama bu şekilde gerçekleşen bilgi aktarımı sırasında herhangi bir bozulma durumu kaçınılmaz bir bilgi kaybına neden olduğu için veri bütünlüğü de kolaylıkla zarar görebilir. Büyük veri gruplarının kaydedilmesinde ya da göçünde bilgi tekniğine dayanan bütünlüğü kontrol etmek teknik yönden oldukça karışıktır. Böyle durumlarda özel yazılımların kullanılması gerekli görülür (Fickers, 2020: 161-164).

Karışık yapıya sahip olan bir medya olan World Wide Web içerisinde de arşivlemenin kusurlu yapıldığına inanılır. Buradaki arşivlerde özel olarak yapılan istiflemelerden söz edilir. Bu şekilde arşivlenen sayfaların geri çağırılması dijital medyanın yeniden doğması olarak adlandırılır. Yeniden doğuş burada içeriği ve bütünlüğü bozabilir çünkü aynı zamanda arşivlenen ve aynı zamanda yeniden doğan web sayfası her zaman arşivleme ve aktive etme gibi çift bir dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkar (Fickers, 2020: 164-166).

4. SONUÇ

Çalışmanın sonucu olarak geleneksel beşeri bilimler alanlarında basılı metinlerle yapılan geleneksel yorumbilim çalışmalarında dijital dönüşüm olarak adlandırılan köklü bir dönüşümün yol açtığı değişikliklerden söz etmek mümkündür. Bu bağlamda geleneksel beşeri bilimler, dijital beşeri bilimlere, geleneksel yorumbilimsel çalışma biçimleri dijital yorumbilimsel çalışma biçimlerine, basılı metinler de dijital ve sanal metinlere dönüşür.

Geleneksel yorumbilimin bilimsel metin çalışmaları insan ve toplumsal yapılar arasında gerçekleşirken, dijital yorumbilimsel metin çalışmaları insan ve makine arasında gerçekleşmeye başlar. Geleneksel beşeri bilimlerde yapılan geleneksel yorumbilimsel metin çalışmaları çevrimdışı ortamlarda yani fiziksel dünyada analog araştırmacılar tarafından yapılırken, dijital beşeri bilimlerde yapılan dijital yorumbilimsel metin çalışmaları çevrimiçi ortamlarda yani dijital ve sanal dünyalar gibi yeni dünya modelleri içerisinde dijital ve sanal araştırmacılarla yapılır. Geleneksel yöntemlerle yapılan bilimsel çalışmalar az sayıda belirli biçimlerdeki kaynaklarla yapılırken, dijital ve sanal yöntemlerle yapılan çalışmalar çok sayıda farklı biçimlerdeki kaynaklarla yapılır. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmaları insan diliyle ifade edilir ve bununla bağlantılı olarak da yazı diline aktarılır. Dijital yorumbilimsel metin çalışmaları ise makine dilini temel alan bilgisayar kodu aracılığıyla yazı dilini üstlenmeye çalışır. Burada ifade edilen yazı biçimi geleneksel anlamda insan dili aracılığıyla kodlanan yazı dilinden çok farklıdır.

Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarından elde edilen bilimsel bilgiler doğrultusunda bir metin bütünlüğü oluşturulur ve böyle bir bütünlük içerisinde kapalı sonuçlar yayınlanır. Dijital yorumbilimsel metin çalışmalarında ise kapalı bir metin bütünlüğünden ve kapalı sonuçlardan söz edilemez çünkü metin bütünlüğüne hâkim olunamayacak boyuta geldiğinde burada amaç her durumda açıklık olacaktır. Bu tarz bir açıklık dijital yorumbilimsel olarak belirlenecek yöntemlerin temelinde bulunur. Geleneksel yorumbilimde metin çalışmalarının genel geçer bir değer kazanması kolaylıkla gerçekleşir ama dijital yorumbilimde yapılan metin çalışmalarının bu şekilde bir kalıcı değer oluşturması mümkün değildir. Dijital ve sanal ortamların bilgi üretimindeki hızı ve bu ortamların dinamik yapısı bu kalıcılığı sağlamaya engel olur. Dijital ve sanal ortamlarda yapılan yorumbilimsel çalışmaların sonunda kapalı bir metin bütünlüğünün imkânsız olduğu gibi geleneksel yorumbilim çalışmalarındaki gibi bir metin bütünlüğüne dayanan kalıcı bir söylem ve anlam belirlemek de mümkün değildir. Veri akışının hâkim olunamayacak derecede yoğunlaştığı dijital ve sanal ortamlarda yorumbilimsel bir yorum üretmek de yorumun imkânsızlığı engeliyle karşılaşır.

Değer üretmek yavaş gerçekleşen ve zaman alan bir olaydır, dijital ve sanal ortamların ise bu kadar uzun bir zamanı yoktur. Geleneksel yorumbilimde metin çalışmaları uzun sürede yavaş bir şekilde gerçekleşir, dijital yorumbilimsel metin çalışmaları ise kısa sürede hızlı bir şekilde gerçekleşir. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarından elde edilen bilimsel bilgiler insana özgü yaratıcılığın bir ürünü olurken, dijital yorumbilimde dijital ve sanal teknolojilerin birer ürünü haline gelirler. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarının süreci bireysel yapılan analiz, yorum, derleme, okuma, yazma, düşünme ve anlamayla yakından ilişkilidir. Dijital yorumbilimde ise bütün bunlar işbirliğine dayalı olarak ve ortaklaşa yapılır.

Geleneksel yorumbilimin metin çalışmalarında öncelikli olarak süresiz okuma stratejisi ve sonrasında da süreli okuma stratejisi geliştirmesi metnin bütünlüğünde bir anlam üretmek için oldukça önemlidir. Anlam burada okurun dikkatini toplayabilmesiyle, odaklanabilmesiyle ve motive olabilmesiyle bilinçli bir şekilde yapılandırılır. Hızlı ve dinamik olan dijital ve sanal ortamlarda ise buna benzer uzun ve detaylı bir okuma gerçekleştirilemez. Aynı zamanda bu yeni dünya modelleri içerisinde mevcut olan çok sayıda yeni anlatım biçimleri de buna engel olur. Burada metnin derinliği geleneksel yorumbilimdeki gibi hiçbir zaman kavranamaz çünkü verilerin parça parça algılanması söz konusudur. Metnin bütünlüğüne bu şekilde hâkim olamamak metnin anlam üretmesini de zorlaştırır. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarında görülen yazma eylemi ise dijital yorumbilimsel metin çalışmalarında tamamlayıcı olmayan ucu açık bir evreye dönüşür ve yazma da hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başlar. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarında yazar, eser ve alımlayan arasında kalıcı bir bağ varken, dijital yorumbilimsel metin çalışmalarında bu üçlünün çözüldüğü görülür. Geleneksel yorumbilimsel metin çalışmalarının doğruluğundan, gerçekliğinden, hakikiliğinden, orijinalliklerinden, özgünlüğünden, nesnelliklerinden dolayı inandırıcılığı ve kabul edilebilirliği oldukça yüksek derecededir. Dijital yorumbilimsel metin çalışmalarında ise bu olumlu değerler karşıtlarıyla iç içe geçmiş bir şekilde algılandığı için doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırmak her geçen gün daha da zorlaşır.

Dijital ve sanal ortamların kendilerine has ileri teknolojileriyle gelişmeler hiç durmadan ve çok hızlı bir şekilde devam eder. Bu ortamların her değişmesinde medyalararası değer kaybıyla yani veri bütünlüğünün bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalınır. Basılı olarak yayın yapan medyalarda değişmeden ve bozulmadan kalma durumu uzun süre devam ederken, dijital ve sanal ortamların sürekli güncellenen döngüsü içerisinde veri kayıplarından söz edilir. Ağda da arşivleme ve yenileme eş zamanlı olarak gerçekleştiği için veri bütünlüğünün bozulma tehlikesi vardır. Bahsi geçen bütün bu kayıplar da dijital yorumbilimsel metin çalışmalarını olumsuz etkiler.

KAYNAKÇA

Arns, I. (2001). Texte, die (sich) bewegen: zur Performativität von Programmiercodes in der Netzkunst. İçinde: Vortrag auf der Kinetographien-Konferenz (s. 1-6). Berlin: Europäische Akademie. <https://www.netzliteratur.net/arns/performativ-code.html> adresinden alındı

Cramer, F. (2000). Warum es zuwenig interessante Netzdichtung gibt. Neun Thesen. J. Auer, C. Heibach ve B. Suter (Ed.) İçinde: [netzliteratur.net](https://www.netzliteratur.net)_Netzliteratur // Internetliteratur // Netzkunst, s. 1-8. https://www.netzliteratur.net/cramer/karlsruher_thesen.html adresinden alındı

Cramer, F. (2001). Digital Code and Literary Text. J. Auer, C. Heibach ve B. Suter (Ed.) İçinde: [netzliteratur.net](https://www.netzliteratur.net)_Netzliteratur // Internetliteratur // Netzkunst, s. 1-5. https://www.netzliteratur.net/cramer/digital_code_and_literary_text.html adresinden alındı

Fickers, A. (2020). Update für die Hermeneutik. Geschichtswissenschaft auf dem Weg zur digitalen Forensik? İçinde: Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History, s. 157-168. doi:<https://doi.org/10.14765/zzf.dok-1765>

Gius, E. ve Jacke, J. (2015). Informatik und Hermeneutik. Zum Mehrwert interdisziplinärer Textanalyse. C. Baum ve T. Stäcker (Ed.) İçinde: Grenzen und Möglichkeiten der Digital Humanities. doi:10.17175/sb001_006

Heibach, C. (2001). Ins Üniversum der digitalen Literatur. Versuch einer Typologie. (H. L. Arnold (Ed.) İçinde: Text + Kritik. Zeitschrift für Literatur. Digitale Literatur, 152, s. 31-42.

Kuhn, A. ve Hagenoff, S. (2019). Nicht geeignet oder nur unzureichend gestaltet? Digitale Monographien in den Geisteswissenschaften. İçinde: Zeitschrift für digitale Geisteswissenschaften, s. 1-28. doi:10.17175/2019_002

Kunkel, N. (2021). Verstehen, Interpretation, Modellierung. Benötigt die digitale Literaturwissenschaft eine digitale Hermeneutik? İçinde: Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik volume, s. 813–819. doi:<https://doi.org/10.1007/s41244-021-00233-z>

Lichtenstein, S. (2016). Endlich eklektisch- elektrisch. Digitalität, Konzepte und Literatur. H. Bajohr (Ed.) İçinde: Code und Konzept. Literatur und das Digitale (s. 59-70). Frohmann Verlag.

Limpinsel, M. (2016). Was bedeutet die Digitalisierung für den Gegenstand der Literaturwissenschaft? İçinde: Zeitschrift für digitale Geisteswissenschaften, s. 1-18. doi:10.17175/2016_009 (http://dx.doi.org/10.17175/2016_009)

Simanowski, R. (2005). Digitale Literatur. T. Siever, P. Schlobinski ve J. Runkehl (Ed.) İçinde: Linguistik - Impulse und Tendenzen (s. 185-201). Berlin / New York: Walter de Gruyter.

Simanowski, R. (2010). Reading Digital Literature: A Subject Between Media and Methods. R. Simanowski, J. Schäfer ve P. Gendolla (Ed.) İçinde: Reading Moving Letters: Digital Literature in Research and Teaching. A Handbook (s. 15-20). Bielefeld : transcript Verlag .

Suter, B. ve Bauer , R. (2016). Code und Wirkung. H. Bajohr (Ed.) İçinde: Code und Konzept. Literatur und das Digitale (s. 71-87). Frohmann Verlag.